

گفت و گو و پاره

فرهنگستان زبان و ادب فارسی

گفت و گو با دکتر محمد حسین یمین ••••

فروشگاه بان اوب فارسی

زبان و ادب فارسی در افغانستان

گفت‌وگو با:

دکتر محمدحسین یمین

عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی

اشاره:

دکتر محمدحسین یمین، متولد ۱۳۱۵ در چاریکار، استان پروان افغانستان، فارغ‌التحصیل دورهٔ دکتری زبان و ادبیات فارسی است که در پانزدهم اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۲ به عضویت شورای فرهنگستان برگزیده شد.

از سوابق علمی و اجرایی وی به موارد زیر می‌توان اشاره کرد: استاد زبان و ادبیات فارسی دری دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه کابل، رئیس دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه کابل، مؤسس کرسی فردوسی‌شناسی در دانشگاه کابل، مدرس متون نظم و نثر سبک خراسانی و نظریات ادبی در دانشگاه کابل.

برخی از آثار وی عبارت‌اند از: فرهنگ تلفظ لغات با بیان معانی، ۱۳۶۲؛ دستور نگارش برای همه، ۱۳۶۴؛ کتاب فونولوژی و مورفولوژی (صرف دری)، ۱۳۶۵؛ برخی از ویژگی‌های دستوری شاهنامه، ۱۳۶۹؛ دستور تاریخی زبان فارسی دری، ۱۳۷۶؛ دستور معاصر زبان فارسی دری، ۱۳۷۸؛ تاریخچهٔ زبان فارسی دری، ۱۳۸۲.

در ویرایش متن این گفت‌وگو، ساختار نحوی و زبانی دکتر محمدحسین یمین تغییر نکرده است.

قریبی: با تشکر از اینکه دعوت ما را برای این گفت‌وگو پذیرفتید، در آغاز خواهشمندم دربارهٔ هدف از سفر به ایران و برنامه‌های خود توضیحاتی ارائه فرمایید.
دکتر محمدحسین یمین: با تشکر از شما، همان‌طور که می‌دانید به علت اینکه من عضو پیوسته فرهنگستان هستم گاه‌گاهی که زمینه مساعد شود اینجا می‌آیم،

۵۳

گزارش فرهنگستان زبان و ادب فارسی

همیشه با فرهنگستان در تماس هستیم، مقالاتی را ارسال می‌کنیم و بعضی از کتاب‌ها را که در بخش مربوط به ماست و در ارتباط با فرهنگستان باشد چاپ کرده، اینجا تقدیم می‌کنیم.

اما درباره برنامه‌های سفر اخیر به ایران باید توضیح دهم که ما در گروه زبان و ادبیات فارسی در بخش روزانه تقریباً ششصد دانشجو داریم که زبان و ادبیات فارسی را می‌آموزند و در بخش شبانه هم سیصد دانشجو داریم که آن‌ها هم در درجه لیسانس (کارشناسی) تحصیل می‌کنند. همچنین ما از آغاز امسال کلاس‌های کارشناسی ارشد را در گروه زبان و ادبیات فارسی تشکیل دادیم که فعلاً بیست نفر در گروه برای کارشناسی ارشد تربیت می‌کنیم.

این‌ها از سوی مرکز گسترش زبان فارسی دعوت شدند که کارشناسان ارشد ما به تهران بیایند. من هم به عنوان مسئول گروه زبان و ادبیات فارسی تقریباً با چهارده نفر از دانشجویان به اینجا آمدم و دانشجویان هر روز طی برنامه منظم، لیکچر دانشمندان محترم را در بخش‌های زبان‌شناسی، در بخش‌های ادبیات‌شناسی، و در بخش متون‌شناسی، این لیکچرها را می‌شنوند.

قریبی: خیلی متشکرم. اشاره‌ای داشتید به تشکیل کلاس‌های کارشناسی ارشد. با توجه به اینکه با گذشت زمان خوشبختانه افغانستان به سمت ثبات سیاسی پیش می‌رود، سؤال بعدی درباره وضعیت سیاست‌گذاری در زمینه‌های زبان و ادب فارسی در افغانستان است و اینکه آیا چه نهادهایی این وظیفه را به عهده دارند؟

دکتر محمدحسین یمین: در افغانستان تمام دانشگاه‌ها و مؤسسات تحصیلی تربیت معلم در سطح لیسانس همگی ارتباط می‌گیرند با وزارت تحصیلات عالی. در وزارت تحصیلات عالی البته فعلاً کار برای توسعه و انکشاف دانشگاه‌ها و مؤسسات تحصیلی جریان دارد، چنانچه در این سال‌ها چندین دانشگاه در افغانستان بنیاد گذاشته شد؛ مثلاً دانشگاه «البیرونی» در استان پروان، در تخار دانشگاه تخار، در استان خوست دانشگاه خوست،

و در چندین استان افغانستان فعلاً دانشگاه‌ها از نو تشکیل شده‌اند و اساساً نخستین دانشگاه در افغانستان، دانشگاه کابل بود که به‌حیث دانشگاه مادر است و دانشگاه‌های دیگر که به‌وجود می‌آیند تمام برنامه‌های درسی‌شان را از دانشگاه کابل می‌گیرند. در کابل هم دانشگاه دیگری به‌نام دانشگاه تعلیم و تربیت که تربیت معلم است تشکیل شده‌است و دانشگاهی طبی هم هست، دانشگاه ابن‌سینا، و البته توقع داریم که ان‌شاءالله در آینده توجهی در این مورد بشود. خود مردم علاقه‌مند به این هستند که این دانشگاه‌ها تشکیل شوند و از ولایات مختلف و از استان‌های مختلف نماینده‌ها می‌آیند که برای ما دانشگاه تشکیل شود، اما امکانات مادی کم است و به‌دلیل اینکه افغانستان با این بحران‌هایی که قبلاً مواجه بوده وضع اقتصادی آن بسیار ویران شده ایجاب می‌کند که در بخش‌های دیگر هم سرمایه‌گذاری شود.

قریبی: منظور جناب عالی این است که سیاست‌های کلی درباره‌ی شاخه‌های مختلف علوم، از جمله ادبیات، در همان دانشگاه‌ها تعیین می‌شود؟

دکتر محمدحسین یمین: در افغانستان یک موضوعی که بسیار قابل تذکر است این است که آنجا یک کشور دوزبانه است؛ مثلاً دو زبان رسمی در آنجا هست: یکی پشتو و یکی دیگر فارسی. بنابراین، هر جایی که دانشگاهی ایجاد می‌شود یا یک مؤسسه تحصیلی به‌وجود می‌آید در برابر گروه زبان و ادبیات فارسی گروه زبان و ادبیات پشتو هم باید باشد و به‌این سبب همیشه به هر دو جانب توجه هست و نمی‌شود یکی را بسیار به آن توجه کرد و دیگری را کمتر و از این رهگذر به‌نوعی تمام هم ما نسبت به دو طرف به کار می‌رود.

دامیار: وضعیت سطح آموزش و برنامه‌های دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد را در رشته زبان و ادب فارسی به چه صورت ارزیابی می‌کنید و آیا در متون درسی به ادبیات معاصر بیشتر توجه می‌شود یا به ادبیات کلاسیک؟

دکتر محمدحسین یمین: در بخش زبان و ادبیات فارسی همیشه و همواره برنامه این است که با ادبیات کلاسیک و ادبیات معاصر، به هر دو طرف

متوجه باشیم و اصلاً برنامه‌های دوره‌ی لیسانس ما مطابق دوره‌ی لیسانس تهران است. از اینجا برنامه‌ها را خواهش می‌کنیم برای ما روان کنند. البته بعضی موارد باز فرق می‌کنند؛ به نسبت اینکه بعضی از مشخصات، خاص خود همان دانشگاه است که برنامه‌ها را تعیین می‌کند. ما در دوره‌ی لیسانس ادبیاتی داریم از آغاز تا قرن چهار، ادبیات از قرن چهار تا قرن پنج و شش، از قرن پنج و شش تا قرن نهم، و از قرن نهم تا یازده و دوازده و تا معاصر. در دانشگاه کابل یا دانشگاه‌های افغانستان هنوز این زمینه مساعد نشده که کلاس‌های ادبیات‌شناسی جدا و کلاس‌های زبان‌شناسی جدا باشد؛ نه! زبان‌شناسی و ادبیات‌شناسی در یک گروه می‌خوانند. بنابراین، ما در دانشگاه کابل تاریخ ادبیات را به همین ترتیبی که عرض کردم در چهار سال می‌خوانیم و در مورد زبان‌شناسی هم همین‌طور: مقدمه‌ی زبان‌شناسی می‌خوانیم، واژه‌شناسی می‌خوانیم، زبان‌شناسی مقایسه‌ای تاریخی می‌خوانیم، دیگر لهجه‌شناسی می‌خوانیم، تاریخ زبان‌شناسی می‌خوانیم، تاریخ تحول زبان فارسی را می‌خوانیم. در زبان‌شناسی هم علاوه بر آن، مثل دانشگاه تهران، نقد ادبی و نظریات ادبی شامل پروگرام ما هست و گذشته‌ازاین، ما مضامین دیگر هم می‌خوانیم؛ مثلاً پشتو یک درس باید بخوانیم، چرا که زبان ملی است. دیگر مطابق با دانشگاه‌هایی که در جمهوری اسلامی ایران است، ما به همین ترتیب برنامه داریم و حتی در کارشناسی ارشد. ما گرچه در سال‌های قبل، سال‌های دهه‌ی شصت، یک چند دوره‌ی کارشناسی ارشد را فارغ داریم، اما باز در دوره‌ی بحران‌ها کارشناسی ارشد متوقف شد و ما امسال توانستیم از ماه اردیبهشت دوباره فعال بسازیم دوره‌ی کارشناسی ارشد را، که این هم برنامه‌اش را از دانشگاه تهران ساختیم و با مشخصات جامعه‌ی خودمان برنامه را تهیه کردیم. ما در این دوره‌ها متون می‌خوانیم: متون منظوم و متون منثور، متون حماسی، عرفانی می‌خوانیم و ادبیات معاصر فارسی را هم می‌خوانیم. در زبان‌شناسی هم این است که دسترسی به تئوری‌های زبان‌شناسی را در دوره‌ی

در افغانستان بوده است که امیدواریم هر چه بیشتر افزایش پیدا کند.
قریبی: از فعالیت‌های خودتان به عنوان عضو پیوسته فرهنگستان در افغانستان برای ما بگویید و اینکه آیا فعالیت‌های جناب عالی به عنوان یک عضو پیوسته کدام یک از انتظارات فرهنگستان را برآورده می‌کند؟

دکتر محمدحسین یمین: ما تا جایی که دولت و یا مقامات دیگر این را بپذیرند فعالیت‌ها و نظریاتی داریم. یک وقتی ما رفتیم در آکادمی علوم افغانستان و یک جلسه‌ای تشکیل دادیم و گفتیم که باید در اینجا هم یک تشکیلاتی به وجود بیاید که دربارهٔ واژه‌گزینی کار شود. یکی دو جلسه هم تشکیل شد.

در ارتباط با فعالیت‌های فرهنگستان، سال گذشته، واژه‌شناسی را چاپ کردم مرتبط با واژه‌گزینی، و امسال هم یک کتاب چاپ کردم به نام راهکارهای واژه‌گزینی و دیگر لهجه‌شناسی واژه‌گزینی زبان فارسی دری که در آن راهکارهایی را در ارتباط با کار فرهنگستان مطرح کرده‌ام.

قریبی: خیلی متشکر آقای دکتر. اگر در مورد کلیات وضعیت زبان و ادبیات فارسی در افغانستان نکته‌ای مانده که باید گفته شود بفرمایید.

دکتر محمدحسین یمین: با وضع دوزبانه که در افغانستان هست یک اندازه کار را در زمینه رشد زبان خودبه‌خود تضعیف می‌کند. توجه اگر به یک زبان می‌باشد این یک تأثیر دارد، اگر توجه به دو زبان بیفتد دیگری را تا اندازه‌ای تضعیف می‌کند، اما زبان و ادبیات فارسی در افغانستان ریشه بسیار مستحکم دارد و این خودش روزبه‌روز رشد می‌کند، ولو که فشارهای دیگری هم باشد، و من مطمئن هستم که این فشارها تأثیر منفی ندارد و همیشه شعرا روزبه‌روز رشد می‌کنند و حتی کلمه‌ها و واژه‌ها و اصطلاحات شعر نو امروز عیناً در افغانستان از اینجا و آنجا به کار برده می‌شود. شعر نو تقلید می‌شود و استفاده می‌کنند، از ادبیات کهن ما استفاده می‌کنند و من زبان و ادبیات فارسی را در حالت ضعف نمی‌بینم، حتی در حالت رشد می‌بینم و به‌خصوص این تماس‌ها به صورت منسجم‌تر و منظم‌تر در رشد آن کمک می‌کند.